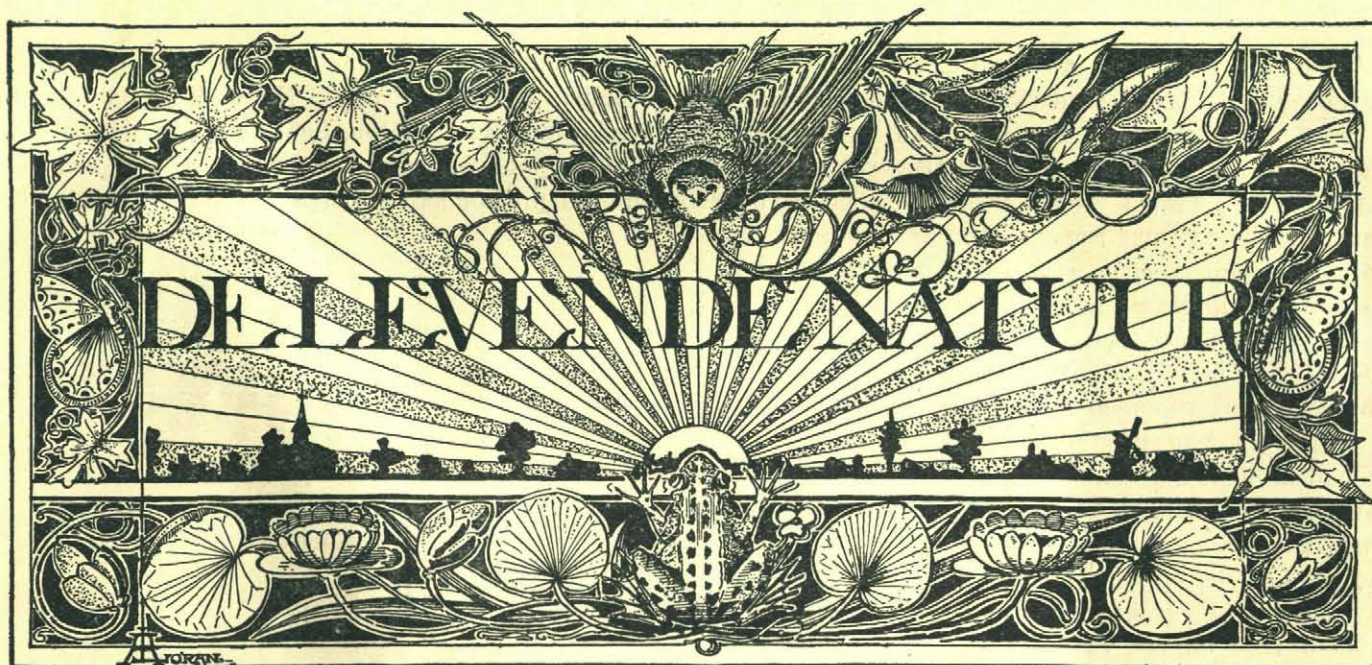

REDACTIE

E. HEIMANS, Amsterdam en JAC. P. THIJSSSE, Bloemendaal.

ADRES DER REDACTIE:

E. HEIMANS, PL. MUIDERGRACHT 55.

UITGAVE VAN:

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

Prijs per jaar f 3.60.

BOTANISEEREN IN DEN VREEMDE.

(Vervolg van blz. 185).

Zoo geraakten wij zoetjes aan den Stolberg door en nog onverwacht kwamen we aan den rand van den heuvel te staan, met het torentje en de witte huizen van Steigerthal onder ons en Nordhausen heel in 't verschiet.

We hadden in 't eerst alleen oog voor 't schoone landschap en letten niet op den plantengroei aan onze voeten. Eigenlijk gezegd verwachtten wij niet veel nieuws meer. 't Was ons zoo goed gegaan dien dag, dat we meer dan tevreden waren. Totdat een van 't gezelschap, die op den rand van den gipsheuvel wilde gaan zitten, de plek waarop zijn lichaam rusten zou, bekeek, en uitriep: Wat is dat voor een ding? En toen twijfelend: Is dat geen Pulsatilla? Het was werkelijk het blad met de vrucht van Pulsatilla vulgaris, een van de planten waarvan in onze flora stond: Nur an den Abhängen des alten Stolbergs zwischen Stempeda und Steigerthal.

Zouden we dan toch door ons goed gesternte op de klassieke beroemde plek beland zijn?

Dat was een rondkijk waard. Met ons drieën gingen we aan 't inspecteeren en het duurde niet lang of het werd een hagelbui van nieuwe soorten. In een half uur tijd vonden we er een twintig soorten, die wij nog nooit anders dan bij naam hadden hooren noemen, hoogstens eens gedroogd en platgedrukt hadden gezien in een herbarium.

Ik zal u niet vermoeien met alles te noemen, dat daar groeide en, hopen wij, nog groeit. Liever wil ik er een paar van over teekenen uit mijn schetsboek. De waarde van zulke vondsten hangt grotendeels af van de vinders en de stemming waarin zij verkeerden; het mooiste voor ons lag daarin, dat het juist de laatste dag was, die volgens het reisplan aan botaniseeren mocht worden besteed. Wij zouden nog een paar dagen voetreizen, de steden en het landschap bestudeeren, zonder opzettelijk naar planten om te zien.

En juist die dag was zoo vol en zoo rijk. Niet alleen op de merkwaardige plek tusschen Stempeda en Steigerthal, op den heelen terugweg, dien wij dwars over den bergrug namen, recht op Rottleberode aan, regende het nieuwe vondsten.

Telkens kwam er weer zoo'n vreemde uit de al bekende struikjes langs de weg kijken, en niet alleen nieuwe, ook schitterend mooie waren er bij. Zoo de blauwe kuif-hengel, een geslachtsgenoot van onze gele boschhengel, een prachtige plant met een pluim van diep paarsblauwe schutbladen, die boven den tros van geel met roestroode bloemen uitsteken. Stel u voor: een twintig meters in 't vierkant, waarin mannetje aan mannetje hemelsblauwgekuifde planten staan met groote goudgele en bruinegeklekte bloemen! En dan weer een bed van kleine roode anjelieren of van het eenzijdig-bloeiende wintergroen, de Ramischia, dat in ons heele land op maar één plekje bij Hummelo groeit.

Tegen den avond kwamen wij aan de Grasburg, boven op den berg, tegenover ons dorp Rottleberode. Nu hadden we den tijd, want we wisten dat we niet meer dwalen konden. Daar rondom die ruïne van een burcht — zooals de menschen in de buurt zeggen uit den Romeinschen tijd — vond ik nog een plant waarnaar ik al jaren vergeefs had gezocht, tot in België en in 't Niederwald toe.

Wij hadden net een paar forsche planten met vrucht van het Roode Boschvogeltje en van de Turksche lelie gevonden en ik ging op de knie aan 't werk om van deze een bolletje uit te graven. Ik had er namelijk een in de tuin; die kweekplant van *Lilium Martagon* hoopte ik te kruisen met de wilde soort.

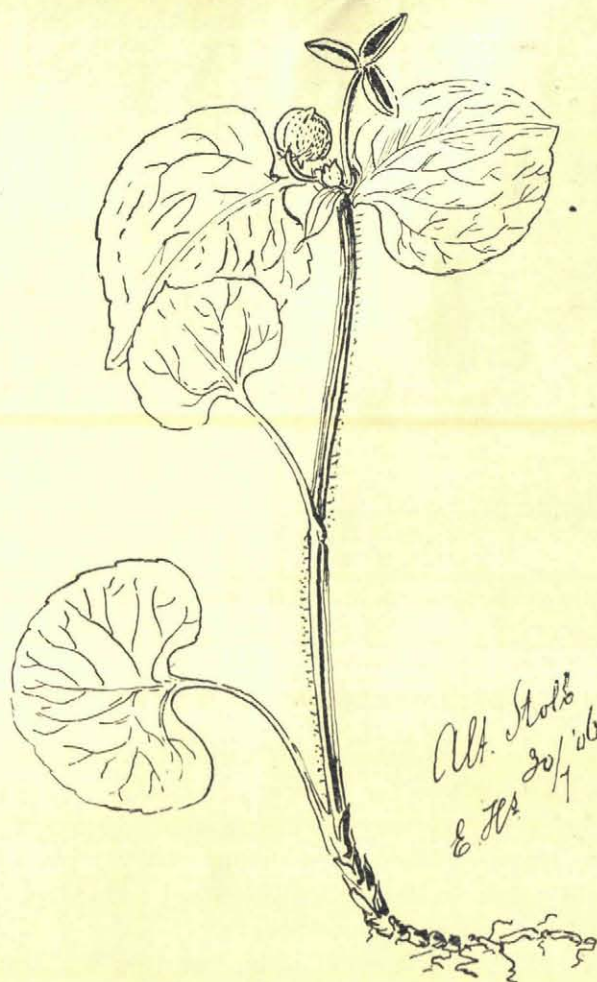
Mijn oog viel op een viooltjesplant in vrucht, die ik haast stuk drukte met mijn voet. Wat een vreemd blad en een raar geplaatste vrucht. Daar lag het schepje! Ik kende alle viooltjes, ook die van de Harz op ééne na. Dus die daar moest een nieuwe zijn en dan kon 't wel niet anders of 't was 't *Viola mirabilis*, het Wonderlijk Viooltje.

Nu zorgvuldig aan 't determineeren met onze

twee Harzflora's en 't was het lang gezochte, nooit gevonden *Wonderlijk viooltje*. Nu weet ik ook zeker dat alle inlandsche planten, die ik voor 't twijfelachtige *mirabilis* heb gehouden het niet waren; ik ken de plant nu uit honderd anderen uit. Dat Wonderlijke

Groote Astrantia, *Astrantia major*.

Wonderlijk viooltje, *Viola mirabilis*.

bij zijn naam kreeg het viooltje stellig in den tijd, toen van cleistogamie nog weinig bekend was. Dit viooltje doet wat meer viooltjes doen, het bloeit eerst met groote licht paarse bloemen, die krijgen zelden of nooit vrucht; eerst later in 't jaar komen groene onoogelijke, half of nog minder ontwikkelde bloemen en die krijgen juist vrucht en goed zaad. Ook stond er een soort parelzaad op de ruïne, waarvan wij door blad en vrucht den naam konden bepalen; het moet hemelsblauwe bloemen krijgen, heet ten minste *purpureo-coerulea*; ik heb er een klein exemplaar van meegenomen, dat in mijn tuintje, goed verzorgd met gips en bladaarde, wel groeien wil, en hoop ik, van het jaar ook bloeien zal.

Dat uitgraven van een paar planten, die er veel voorkomen op den laatsten dag en als souvenir van de reis, moest nog al stilletjes in zijn werk gaan. Der Alte Stolberg, is een Natuur-monument — dat beschermd wordt door den eigenaar, Fürst Stolberg-Wernigerode en die houdt er Jägermeister op

na, die niet dom en niet mak zijn. Je mag overal naar kijken, maar niet aankomen. Den tweeden dag van ons verblijf was de groene mijnheer al in 't hôtel, om te informeeren met welk doel, wij kwamen. We

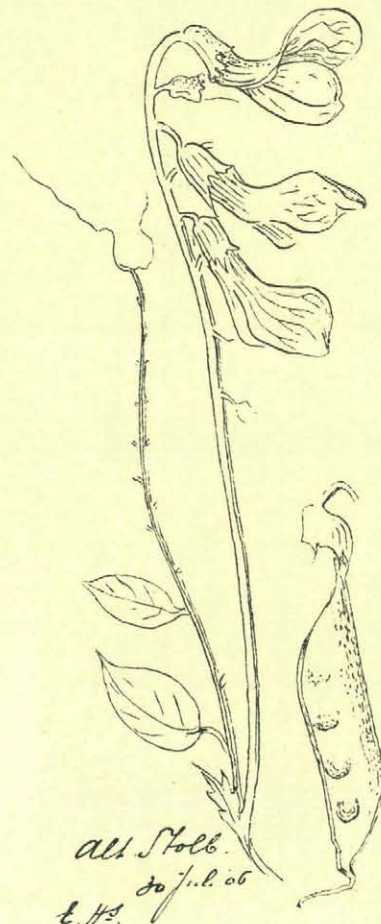
Uitgespreide Graslilie, *Anthericum liliastrum*.

lieten onze schetsboeken en ook de minieme stukjes stengel en bloem zien, die wij tusschen vloeipapier legden, als een herinnering bij de notities. Daartoe gaf hij genadiglijk zijn toestemming „Aber geen Orchideeën en Roode Bosch-vogeltjes uitsteken.“ Nu dat deden wij heusch niet. Slechts één leliebolletje, die blauwe-parelzaadplant en een wortelstok van Roberts-varen zijn heel onder in de reistasch verborgen, uit de Alte Stolberg mee naar Amsterdam gegaan. Ja, toch nog iets; maar dat mocht stellig wel. De bodem is op sommige plaatsen zoo glinsterend wit en glad, dat men op ijs meent te loopen. Daar is het gips gekristalliseerd tot Mariaglas en daarvan liggen thuis een paar stukjes bij de kaarten, reisgidsen, foto's en de andere souvenirs van onze Harzreis.

De amateur-botanicus die naar de Harz gaat om op den Alten Stolberg te smullen, die er komt om

te kijken en te leeren, niet om te kapen, kan werkelijk zijn hart ophalen, dagen lang. En daarna gaat men toch nog eens naar de Brocken en de Steinerne Rinne en het Bode-dal in. Ook is daar heel wat moois aan planten te zien vooral op de Rosstrappe en ook midden op den weg naar de Brocken; daar heb ik een jaar te voren een Alpenanemone gevonden en in de bus gestopt; en geen honderd pas verder de hoogte in stond op een bord: Verboden wilde bloemen te plukken, op straffe van twintig Mark boete. Dus handjes thuis, waar 't verboden is. Maar er zijn nog heel wat overrijke hoekjes, waar geen opzichters loeren of bordjes dreigen, net als bij ons, en waar het inderdaad niet hindert, als er een enkele wilde bloem of plant voor 't herbarium wordt ingerekend. Het uitrukken, het gedachteloos afplukken, dat de toeristen onder het loopen, vooral onder 't klimmen doen, is veel schadelijker voor de rijke en merkwaardige flora van den Harz. 'k Heb hier voor mij nog een paar exemplaren van *Stachys recta* liggen, die door beklimmers van de Schurre op de Rosstrappe in het Bodedal zijn geplukt en meteen weer weggeworpen.

Misschien wenschen enkelen van de jonge lezers, die willen opsparen voor 't reisje, eens weten hoeveel, het zoo ongeveer zal kosten. Nu, met een retour van f 16.80 komt ge na elf uur sporen met de

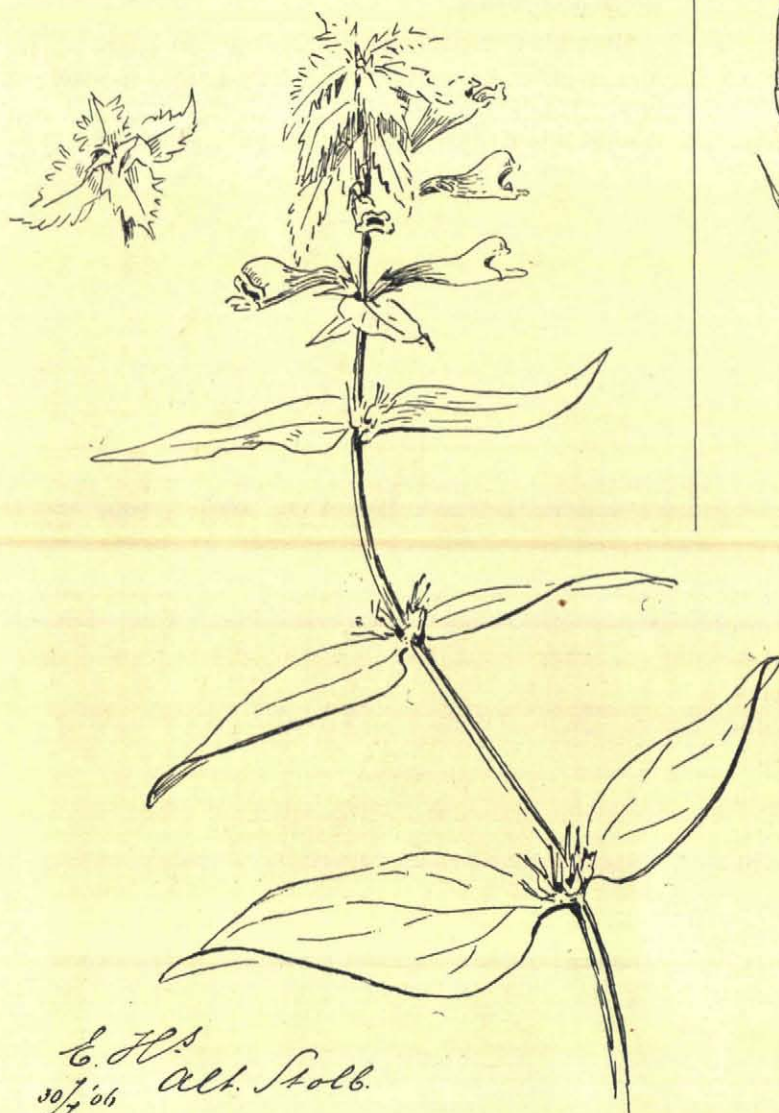

Boschwikke, *Vicia sylvestris*.

3e klasse te Harzburg in 't Noorden; wie de avond-trein neemt spaart één nachtlogies, je kunt thuis vooruit gaan slapen of anders de paar uur gemiste slaap boven op bij Harzburg inhalen; daar is de lucht heerlijk en de waterval zingt er een slaap-liedje bij. Dan een betrekkelijk duur retour met de Querbahn dwars door den Harz, van Wernigerode naar Nordhausen, een prachtige reis, dat zal met de noodige ververschingen f 5 kosten, de reis duurt lang, het is een locaalspoortje; je kunt onderweg ook heel wat botaniseeren. De rest loopt een goede voetganger gemakkelijk, het beste over Steigerthal en den Grasburg (bordjes wijzen den weg) naar Rottleberode; tenzij men den Kyffhauser wil gaan bezoeken (35 soorten orchideeën heet het, maar althans niet in de zomervacantie); dan moet er een spoorkaartje bij van Nordhausen naar Kelbra. Alles bij elkaar, ook nog een omnibusje naar Stolberg er bij geteld, zal f 25 reiskosten maken. In Rottleberode leef je rijk, als een prins, voor f 2.50 daags; als ge acht dagen blijft, maakt dat summa summarum voor f 50 uit en thuis; waarbij nog

f 5 geteld zijn voor een album, foto's en een berg-stok, en wat extra aan chocolade. Wie goed ter been is en nog f 5 extra weet af te vleien, blijft

Blauwe Kuifhengel, *Melampyrum nemorosum*.

Wespenorchis, var. *Epipactis latifolia*, met lange spitse onderlip en de Kleinbladige Wespenorchis *E. microphylla*.

in Rottleberode een paar dagen korter, neemt op de Querreise één dag voor de Brocken en wandelt over Stolberg naar Treseburg, loopt van daar naar de Rosstrappe en slaapt in de Königsruhe, royaal lekker en goedkoop, vlak boven de waterval aan de Bodekessel. Van Thale terug naar huis. Prosit!

E. HEIMANS.

